

Tuğra, Osmanlı sultanlarının gözalıcı kaligrafik nişan veya arması, bir çeşit imzasıdır. Sultanın ve babasının adını ve çoğunda el muzaffer daima dua ibaresini içerirdi. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrasında "Süleyman şah bin Selim şah han el-muzaffer daima" yazmaktadır. "bin" "oğlu" demektir. Tuğra bizatihi sultan tarafından yazılmayıp nişancı veya tuğrakeş veya tuğranüvis denilen görevlilerce yazılırdı. Sultanın mühürlerine de kazılmıştır. En eski Osmanlı tuğrası ikinci Osmanlı sultanı Orhan Gazi'ye aittir. Birinci sultan Osman Gazi'ye ait bir tuğraya günümüze dek hiçbir yerde rastlanmamıştır.

Bu nedenle 36 Osmanlı padişahı ama 35 Osmanlı padişah tuğrası vardır. (Ancak duyularımıza göre Osman Gazi'ye ait bir tek sikke (para) bulunmuştur ve bunda "Osman bin Ertuğrul bin Gündüz Alp" ifadesi yer almaktadır). Tuğralar, Osmanlı devletinin kuruluşundan yıkılmasına kadar çok çeşitli yerlerde kullanılmış, hat sanatında bir kol olmuş ve resmi görevini tamamladıktan sonra tarihe mal olmuştur (1). Halen hat sanatını icra edenlerce sanatsal amaçlı olarak yaşatılmaktadır.

Önceleri fermanlar gibi pek çok resmi evrak üzerine resmiyet kazandırmak için çekilen tuğra daha sonraları hükümdarlık (hanedan) sembolü olarak paralar, bayraklar, pullar, resmi abideler, resmi binalar, camiler ve saraylarda da kullanılmıştır.

Tuğra Türklere özgüdür. Tuğranın şekli kendine mahsustur. Ne herhangi bir şey tuğraya benzer, ne de tuğra herhangi bir şeye. Her tuğrada bir yandan alışılmış tuğra şeklini korumak, diğer yandan her sultanın künyesini bu şekille barıştırmak. Zor sanat. Orhan Gazi'den Sultan Vahideddin'e kadar tekrarlanan ve değişen parçalarla tuğraların değişimini izlemek çok ilgi çekicidir. Tuğra simgesel anlamı ile belgelerin başında yer alır, sonunda değil...(2)

Tuğra kelimesi Osmanlıdan önceye dayansa da ve yine tuğra benzerleri daha eski Türk devletlerinin belgelerinde kullanılsa da Osmanlı tuğralarının kendilerinden öncekilerle isim benzerliği dışında ortak yanı pek yoktur. İlk Osmanlı tuğrasının sahibi Orhan Gazi'nin tuğrasında yazılı Orhan ve Osman kelimelerinin yazılış şekli kendinden sonra gelen tuğraların iskeletini oluşturmuştur.

Tuğralar bir arma olarak olgunlaşmış halini aldıktan sonra hattatlar sanatsal boyuta geçerek hep daha güzelini yazmaya çalışmışlardır. Sanatsal tuğra tabloları halinde padişah tuğraları dışında yakın zamanlarda Kur'an-ı Kerim'den ayetler, hadisler, dualar, şahıs isimleri vb. de yazılmıştır.

Bir padişahın tuğrası kabul gördükten sonra saltanatı boyunca içeriği değişmezdi. Ancak farklı ellerden farklı çıkan tuğralar da elbet olurdu. Bir Osmanlı belgesinin tarih tesbitinde, varsa üzerindeki tuğranın sahibinin bilinmesi çok yardımcı olur. Hatta tuğradaki nüanslar tarih aralığını daha da kısaltır.

Tuğraların okunabilmesi tüm Osmanlı tuğralarının bir araya getirilmesi ile mümkün olmuştur. Bu meyanda Suha Umur'un çalışmaları takdire şayandır.

TUĞRANIN BÖLÜMLERİ

1- Sere (Kürsü): Tuğranın en altında bulunan ve asıl metnin yazılı bulunduğu kısımdır.

2- Beyze'ler (Arapça: yumurta): Tuğranın sol tarafında bulunan iç içe iki kavisli kısımdır.

3- Tuğ'lar: Tuğranın üstüne doğru uzanan "elif" harfi şeklindeki uzantılardır. Her zaman elif değillerdir. Bazen harf de değillerdir. Yanlarında yer alan flama şeklindeki kavislere "zülfе" denir.

4- Kollar (hançere): Beyzelerin devamı olarak sağa doğru paralel uzanan kollardır.

Bazı tuğralarda sağ üst boşlukta ilgili padişahın "mahlas"ı da görülür.

Bir tuğranın kısımları: Dış beyze, İç beyze, Tuğlar, Zülfe, Mahlas, Kollar 'Hançere', Kürsü 'Sere'